



บทความ “มหาวิทยาลัยร้าง : วิกฤตอุดมศึกษาไทย

แนวโน้มจำนวนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ส่งผลให้มีที่ว่างในมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมาก รายได้ของมหาวิทยาลัยลดลง ทำให้สถาบันอุดมศึกษาไทยต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ในบทความนี้จะนำเสนอถึงสถานการณ์ที่มหาวิทยาลัยกำลังเผชิญกับภาวะสถานศึกษาถดถอย การปรับตัวของมหาวิทยาลัยเพื่อความอยู่รอด ตัวอย่างการปรับตัวของมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สถานการณ์สถาบันอุดมศึกษาไทย

- สถานศึกษา บุคลากรสายวิชาการ และหลักสูตรระดับอุดมศึกษามีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ขณะที่จำนวนนักศึกษาใหม่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยมีสถาบันอุดมศึกษา 167 สถาบัน ซึ่งมีจำนวนไม่เปลี่ยนแปลงมากนักจากในอดีต แต่มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนสถานศึกษาจากการขยายวิทยาเขตของสถาบันที่มีชื่อเสียง โดยในปี 2562 มีสถานศึกษารวมวิทยาเขตด้วยจำนวน 221 แห่ง เพิ่มขึ้นจาก 196 แห่ง ในปี 2557 ส่วนมหาวิทยาลัยเอกชนเพิ่มขึ้นจาก 61 สถาบัน เป็น 68 สถาบัน ในช่วงเวลาเดียวกัน ขณะเดียวกันในช่วงปี 2557-2561 จำนวนบุคลากรสายวิชาการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มจาก 63,351 คน เป็น 74,921 คน โดยในปี 2562 บุคลากรเริ่มลดลงทั้งภาครัฐและเอกชน มีจำนวนรวม 68,596 คน

ตาราง 14 จำนวนสถานศึกษา และบุคลากรสายวิชาการ แยกตามประเภทของสถาบันอุดมศึกษา ในช่วงปี 2557 - 2562

ประเภท	จำนวนสถานศึกษา (รวมวิทยาเขต)						จำนวนบุคลากรสายวิชาการ					
	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2557	2558	2559	2560	2561	2562
สถานศึกษาของรัฐ	135	124	126	132	146	153	53,730	50,439	53,524	54,435	60,976	57,274
มหาวิทยาลัยรัฐจำกัดรับ (รวมในกำกับ)	69	58	63	67	76	81	30,228	27,446	31,878	31,800	37,212	35,136
มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ	2	2	2	2	2	2	1,359	1,422	1,345	1,396	1,418	1,561
มหาวิทยาลัยราชภัฏ	39	37	36	38	38	38	14,796	15,109	15,364	14,940	15,374	13,588
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	25	27	25	25	30	32	7,347	6,462	4,937	6,299	6,972	6,989
สถานศึกษาเอกชน	61	63	70	70	68	68	9,621	13,832	12,118	14,248	13,945	11,322
รวม	196	187	196	202	214	221	63,351	64,271	65,642	68,683	74,921	68,596

หมายเหตุ: เฉพาะที่รายงานในระบบสารสนเทศ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ไม่รวมสถานศึกษาออกสังกัด วิทยาลัยชุมชน และสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาโทขึ้นไป และข้อมูลสถิติในแต่ละปีมีข้อมูลไม่ครบทุกมหาวิทยาลัย

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

นอกจากนี้ การเปิดหลักสูตรใหม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกันจากความต้องการกำลังคนในสาขาวิชาใหม่ที่มีความหลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคม โดยในช่วงปี 2557-2562 จำนวนหลักสูตรระดับปริญญาตรีมีเพิ่มขึ้นมากกว่า 2 เท่า ในทุกประเภทสถาบันอุดมศึกษา ยกเว้นมหาวิทยาลัยของรัฐไม่จำกัดรับ โดยเพิ่มขึ้นจากจำนวน 2,027 หลักสูตร เมื่อปี 2557 เป็น 4,851 หลักสูตร ในปี 2562 อย่างไรก็ตาม การเปิดหลักสูตรพบว่ายังมีความซ้ำซ้อนโดยเฉพาะด้านมนุษยศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ที่มีการเปิดในแทบทุกสถาบันการศึกษา

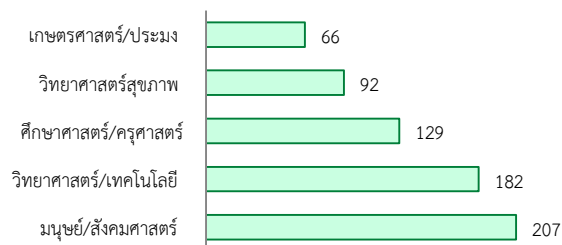
ตาราง 15 จำนวนหลักสูตรระดับปริญญาตรี จำแนกตามประเภทสถานศึกษา ปี 2557 - 2562

ประเภท	จำนวนหลักสูตรระดับปริญญาตรี					
	2557	2558	2559	2560	2561	2562
สถานศึกษาของรัฐ	1,588	1,520	1,438	1,486	3,962	3,900
มหาวิทยาลัยรัฐจำกัดรับ (รวมในกำกับ)	841	809	798	831	1,740	1,698
มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ	86	80	71	68	80	81
มหาวิทยาลัยราชภัฏ	446	427	389	384	1,695	1,668
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	215	204	180	203	447	453
สถานศึกษาเอกชน	439	384	410	399	937	951
รวม	2,027	1,904	1,848	1,885	4,899	4,851

หมายเหตุ: การเพิ่มขึ้นจำนวนมากในปี 2561 เนื่องจากการออกนอกระบบของมหาวิทยาลัยของรัฐการปรับเพิ่มหลักสูตรสามารถอนุมัติโดยสภามหาวิทยาลัย และระบบรายงานมีการปรับเปลี่ยนทำให้การรายงานมีความสมบูรณ์มากขึ้น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประมวลผลโดยกองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แผนภาพ 20 กลุ่มสาขาวิชาที่มีการเปิดสอนเหมือนหรือคล้ายกัน
ของสถาบันการศึกษาทั้งรัฐและเอกชน



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

ขณะที่ปริมาณนักศึกษาใหม่ที่มีแนวโน้มลดลงทุกปี โดยในปี 2557 นักศึกษาใหม่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษามีจำนวน 508,037 คน ลดลงเหลือ 377,691 คน ในปี 2562 หรือลดลงร้อยละ 25.7 โดยเป็นการลดลงในทุกประเภทสถาบันอุดมศึกษา เมื่อพิจารณารายสังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐจำกัดรับ (รวมในกำกับ) และมหาวิทยาลัยเอกชนมีการลดลงและกลับเพิ่มขึ้นในปี 2561 ปี 2562 ขณะที่มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับมีจำนวนนักศึกษาใหม่ลดลงมากที่สุด รองลงมาคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยลดลงจากปี 2557 ร้อยละ 48 และ 38 ตามลำดับ

ตาราง 16 นักศึกษาใหม่ระดับปริญญาตรีในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปี 2557 - 2562

ประเภท	จำนวนนักศึกษาใหม่					
	2557	2558	2559	2560	2561	2562
สถานศึกษาของรัฐ	419,157	393,239	354,618	338,339	324,805	307,847
มหาวิทยาลัยรัฐจำกัดรับ (รวมในกำกับ)	151,127	143,279	145,490	138,358	140,537	145,493
มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ	74,501	70,639	55,564	48,944	50,769	38,826
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	45,662	45,436	37,194	38,686	35,433	32,876
มหาวิทยาลัยราชภัฏ	147,867	133,885	116,370	112,351	98,066	90,652
สถานศึกษาเอกชน	88,880	79,849	77,153	63,209	67,428	69,844
รวม	508,037	473,088	431,771	401,548	392,233	377,691

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

การลดลงและกลับมาเพิ่มขึ้นของนักศึกษาใหม่ในมหาวิทยาลัยของรัฐจำกัดรับ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการเปิดวิทยาเขตของมหาวิทยาลัย โดยปัจจุบันมีวิทยาเขตจำนวน 54 แห่ง กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค ทำให้นักศึกษาใหม่มีทางเลือกในการเข้าศึกษา ประกอบกับชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยที่ดึงดูดใจให้นักศึกษาเข้าเรียนเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของวิทยาเขตทำให้เกิดแข่งขันกับสถาบันในพื้นที่ ซึ่งจะเห็นจากจำนวนที่ลดลงมากของนักศึกษาใหม่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เมื่อพิจารณาตามกลุ่มสาขาวิชาที่นักศึกษาเลือกเรียน ในช่วงปี 2558–2562 พบว่า จำนวนนักศึกษาใหม่มีแนวโน้มลดลงในทุกกลุ่มสาขาวิชา โดยกลุ่มวิชาด้านเกษตร/ป่าไม้/ประมง และกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีสัดส่วนนักศึกษาใหม่ลดลงมากที่สุด คือร้อยละ 26.0 และร้อยละ 24.8 ตามลำดับ

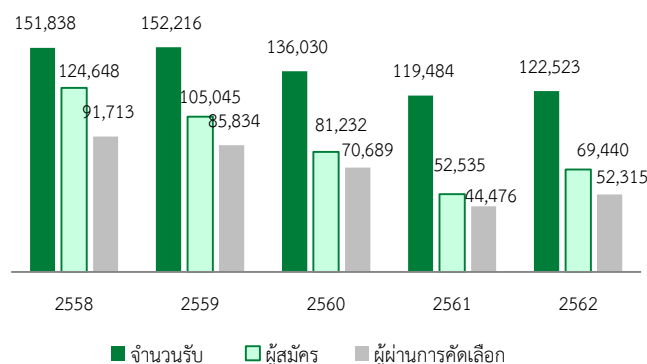
ตาราง 17 จำนวนนักศึกษาใหม่ระดับปริญญาตรี แยกตามกลุ่มสาขาวิชา ในช่วงปี 2558 - 2562

กลุ่ม/สาขาวิชา	2558	2559	2560	2561	2562
ศึกษาศาสตร์	30,722	30,230	28,507	27,549	28,222
มนุษยศาสตร์/สังคมศาสตร์	307,875	276,485	249,823	245,026	231,440
วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี	96,523	89,916	87,530	85,936	85,549
วิทยาศาสตร์สุขภาพ	24,854	24,121	24,204	23,707	22,745
เกษตร/ป่าไม้/ประมง	13,114	11,019	11,484	10,015	9,705
รวม	473,088	431,771	401,548	392,233	377,661

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

นอกจากนี้ จากสถิติจำนวนผู้สมัครและผู้ผ่านการคัดเลือกในระบบ TCAS (รอบที่ 4) สะท้อนให้เห็นถึงอุปทานส่วนเกินของมหาวิทยาลัย โดยผู้สมัครและผู้ผ่านการคัดเลือกมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยเมื่อปี 2558 มีจำนวนที่นั่งที่เปิดรับ 151,838 ที่นั่ง มีผู้สมัคร 124,648 คน (ร้อยละ 82.1 ของที่นั่งที่เปิดรับ) และมีผู้ผ่านการคัดเลือก จำนวน 91,713 คน (ร้อยละ 60.4 ของที่นั่งที่เปิดรับ) ในขณะที่ปี 2562 มีจำนวนที่นั่งที่เปิดรับลดลงอยู่ที่ 122,523 ที่นั่ง ซึ่งจำนวนผู้สมัครก็ลดลงเช่นกัน อยู่ที่ 69,440 คน (ร้อยละ 56.7 ของที่นั่งที่เปิดรับ) และมีผู้ผ่านการคัดเลือกจำนวน 52,315 คน (ร้อยละ 42.7 ของที่นั่งที่เปิดรับ) จะเห็นได้ว่ายังมีที่นั่งเหลือกว่า 70,208 ที่นั่ง

แผนภาพ 21 แนวโน้มจำนวนรับ ผู้สมัคร และผู้ผ่านการคัดเลือกเข้าศึกษา
ในสถาบันอุดมศึกษา ในระบบ TCAS รอบที่ 4
ปีการศึกษา 2558 – 2562



ที่มา: Admission Premium, www.admissionpremium.com/content/4816

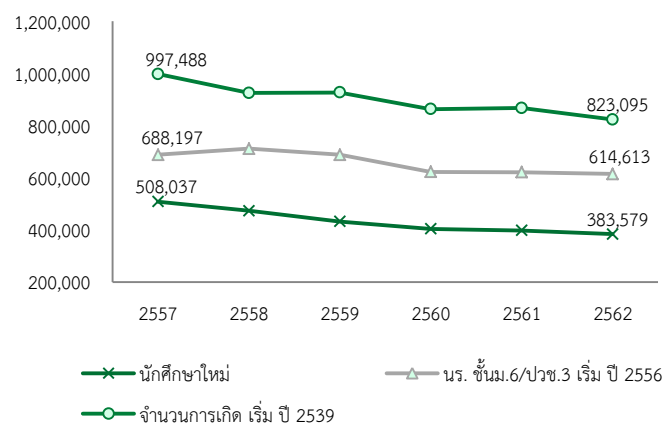
สาเหตุสถานศึกษาล้น

จำนวนนักศึกษาที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยลดลงอย่างต่อเนื่อง มีเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน อาทิ ประชาชนมีการวางแผนครอบครัวมากขึ้น จำนวนบุตรต่อครัวเรือนลดลงจากยุคก่อนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ ขณะที่การกระจายโอกาสให้นักเรียนได้เข้าถึงการศึกษาระดับสูงได้สะดวก ไม่ต้องทิ้งถิ่นฐานไปไกล ทำให้เกิดมหาวิทยาลัยใหม่ในต่างจังหวัดทั้งของภาครัฐและเอกชน รวมถึงการเกิดวิทยาเขตที่เป็นสาขาของมหาวิทยาลัย รวมทั้งการเปิดหลักสูตรที่หลากหลายเพื่อตอบสนองตลาดแรงงาน

• โครงสร้างประชากรไทยที่มีอัตรา

การเกิดลดลง จากข้อมูลจำนวนการเกิดของประชากรในช่วงปี 2538–2544 ซึ่งเทียบเคียงกับผู้ที่มียุคในช่วงการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในช่วงปี 2556–2561 และจำนวนนักศึกษาใหม่ในระดับอุดมศึกษาในช่วงปี 2557–2562 พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่าทิศทางของจำนวนการเกิดของประชากร จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และนักศึกษาใหม่ในระดับอุดมศึกษามีแนวโน้มลดลงไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างประชากรที่มีอัตราการเกิดลดลง ส่งผลให้จำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาลดลงด้วย

แผนภาพ 22 จำนวนนักศึกษาใหม่ระดับปริญญาตรี จำนวนนักเรียนชั้น ม.6/ปวช.3 และจำนวนการเกิดของประชากรในช่วงเวลาที่เทียบเคียงกัน



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

- การขยายโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงทำให้มีการเปิดรับปริมาณนักศึกษามากขึ้น แม้ว่าจำนวนสถาบันอุดมศึกษาจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา แต่มีจำนวนสถานศึกษาเพิ่มขึ้นจากการเปิดวิทยาเขตของสถาบันที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ ยังมีการเติบโตของมหาวิทยาลัยบริษัทที่มุ่งผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการแรงงานของธุรกิจ อาทิ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ วิทยาลัยดุสิตธานี สถาบันกัญชา และสถาบันวิทยสิริเมธี ตลอดจนการแข่งขันเพื่อดึงดูดผู้เรียนทำให้แต่ละสถาบันมีการเปิดหลักสูตรใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน ผลของการขยายวิทยาเขตและการเปิดหลักสูตรจำนวนมากทำให้ปริมาณการรับนักศึกษาเพิ่มขึ้น

การปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาไทย

ท่ามกลางการลดลงของจำนวนผู้เรียน การแข่งขันในการดึงดูดผู้เรียนของสถาบันอุดมศึกษาที่สูง รวมถึงการพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นความท้าทายที่นำมาซึ่งการปรับตัวของสถาบันการศึกษาเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ ที่ผ่านมามีสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งมีความพยายามในการปรับตัว ดังนี้

1. การปรับหลักสูตรให้ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานและแต่ละช่วงวัย

1.1 การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน โดยเน้นเพิ่มทักษะความสามารถในเชิงปฏิบัติ ทักษะความคิดสร้างสรรค์และทักษะการตัดสินใจ การส่งเสริมการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ โดยการบูรณาการความรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้าด้วยกัน รวมทั้งมีการเรียนรู้ทักษะวิชาชีพจากการฝึกปฏิบัติจริง (Work-based Education) เช่น การปรับหลักสูตรของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต การพัฒนาหลักสูตรรูปแบบใหม่ที่สร้างโอกาสให้นักศึกษาสามารถทดลองเรียนและหาแนวทางการศึกษาที่ตอบโจทย์ความต้องการของตนเอง (Personalized Education) โดยไม่ต้องยึดติดกับคณะหรือสาขาวิชาเฉพาะเพื่อมุ่งสร้างสมรรถนะ ทักษะ ความรู้ และความสามารถให้ตรงกับความต้องการของนักศึกษา เช่น หลักสูตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.2 การพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น เพื่อตอบสนองต่อคนแต่ละวัยและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปัจจุบันหลายสถาบันการศึกษาได้มีการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น เพื่อช่วยพัฒนาทักษะของทุกวัย อาทิ การพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ให้กับกลุ่มแรงงาน การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้แก่ผู้สูงอายุ หลักสูตรสำหรับบุคคลภายนอกให้สามารถเพิ่มทักษะวิชาชีพที่ตนปฏิบัติอยู่หรือวิชาชีพที่สนใจ โดยให้บุคคลภายนอกสามารถเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ หากผู้เรียนผ่านการทดสอบตามเกณฑ์ สามารถโอนรายวิชาดังกล่าวเข้าสู่ระบบการศึกษาปกติของมหาวิทยาลัยได้ เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง แต่สถาบันการศึกษาหลายแห่งยังไม่ได้พิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์หรือจุดแข็งของสถาบันตนเอง โดยมีความมุ่งหวังเพื่อเพิ่มจำนวนนักศึกษา เพิ่มรายได้ ให้มากขึ้นเท่านั้น ส่งผลต่อคุณภาพของบัณฑิตที่จบใหม่ในที่สุด อาทิ สถาบันที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิศวกรรม แต่ขยายสาขาวิชาในแขนงอื่นๆ ในสายสังคม

2. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.1 การใช้นวัตกรรมการศึกษาในการจัดการเรียนการสอน เช่น โครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย ซึ่งเป็นการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนออนไลน์ในระบบเปิดสำหรับมหาชน (Massive Open Online Courseware: MOOC) อาทิ การจัดตั้ง MOOC Chula ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตรการประยุกต์ใช้ไอโอทีสำหรับธุรกิจของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ หลักสูตรพื้นฐานนักออกแบบแฟชั่นเบื้องต้นสำหรับชุมชนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

2.2 การเปิดหลักสูตรร่วมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศ (Dual-degree Programs) เช่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังร่วมมือกับมหาวิทยาลัยคาร์เนกี เมลลอน (Carnegie Mellon University) ประเทศสหรัฐอเมริกา เปิดสอนหลักสูตรร่วม (Dual-degree Programs) โดยผู้เรียนจะได้รับปริญญาเหมือนกับเรียนที่สหรัฐอเมริกา รวมถึงการจัดทำโครงการวิจัยร่วม (Collaborative Research) โดยดำเนินการร่วมกับอาจารย์หรือนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยชั้นนำระดับโลก และภาคเอกชน ตลอดจน แลกเปลี่ยนอาจารย์ และนักวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะด้านการวิจัยและนวัตกรรม

ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรมีการส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาทำงานวิจัยและการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเชิงวิชาการแก่สังคม ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ตลอดจนผลักดันให้มีการต่อยอดงานวิจัยให้มีความเป็นไปได้ในเชิงพาณิชย์ สร้างรายได้ให้กับสถาบัน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ที่ผ่านมางานวิจัยหลายชิ้นไม่ได้ถูกนำมาต่อยอด ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลในเรื่องข้อจำกัดของงบประมาณหรือข้อจำกัดในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กร โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาของรัฐ

3. การขยายกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการขยายกลุ่มเป้าหมายการรับนักศึกษาที่ครอบคลุมไปถึงนักศึกษาต่างชาติเพื่อมาทดแทนจำนวนนักศึกษาไทยที่ลดลง โดยในช่วงปี 2557–2562 มีนักศึกษาต่างชาติเข้ามาศึกษาในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่า โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาเอกชนมีการรับนักศึกษาต่างชาติมากที่สุด

ตาราง 18 จำนวนนักศึกษาต่างชาติในประเทศไทย แยกตามประเภทสถาบันอุดมศึกษา ในช่วงปี 2557 - 2562

ประเภท	2557	2558	2559	2560	2561	2562
สถาบันการศึกษาของรัฐ	7,497	7,961	8,543	9,916	9,620	10,370
- มหาวิทยาลัยของรัฐจำกัดรับ	5,533	6,075	6,530	7,676	7,275	7,832
- มหาวิทยาลัยของรัฐไม่จำกัดรับ	242	169	119	101	407	289
- มหาวิทยาลัยราชภัฏ	1,484	1,380	1,477	1,704	1,359	1,444
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	238	337	417	435	579	805
สถาบันการศึกษาเอกชน	6,113	8,693	10,180	11,510	13,717	14,666
รวม	13,610	16,654	18,723	21,426	23,337	25,036

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประมวลผลโดย กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

แนวทางการปรับตัวมุ่งเน้นการปรับหลักสูตร การใช้นวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการขยายปริมาณความต้องการ อาทิ นักศึกษาต่างชาติ การจัดหลักสูตรระยะสั้น ฯลฯ แม้จะช่วยยกระดับและดึงดูดนักศึกษา อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวทำให้การแข่งขันที่เพิ่มสูงขึ้นทั้งระหว่างสถาบันการศึกษาภายในประเทศ และสถาบันการศึกษาภายในประเทศกับต่างประเทศ การแข่งขันด้านการตลาดที่รุนแรงอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา และการคงอยู่ของสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงหรือคุณภาพน้อยกว่า ทั้งนี้ แนวทางการปรับตัวยังขาดการให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการและบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา เพื่อยกระดับและสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการศึกษาภายในประเทศ

กรณีตัวอย่างการปรับตัวของมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

มหาวิทยาลัย	การปรับตัว
Stanford University, USA.	พัฒนาหลักสูตรแห่งอนาคตใน 4 รูปแบบ คือ (1) Open Loop University ที่อนุญาตให้ขยายเวลาเรียนปริญญาตรีเป็น 6 ปี โดยจะเริ่มเรียน ออกไปทำงาน กลับมาเรียนและจบการศึกษาในช่วงไหนในชีวิตก็ได้ (2) Paced Education โดยปรับรูปแบบการศึกษาเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นพื้นฐาน ชั้นยกระดับและชั้นปฏิบัติจริง จากเดิมที่ตามลำดับ แผนรูปแบบการเรียนในปี 1 ถึงปี 4 (3) Axis Flip เป็นการศึกษาแบบพลิกแกน ที่เน้นการพัฒนาทักษะเป็นหลัก ควบคู่ไปกับองค์ความรู้ (4) Purpose Learning ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านโครงงานเพื่อให้นักศึกษามีความรู้ทักษะในการออกไปแก้ไขปัญหาสังคมตามเป้าหมายที่ตนเองต้องการ
Harvard University, USA.	มีหลักสูตรใน Harvard Extension School ที่มีความยืดหยุ่นสำหรับบุคคลทั่วไป โดยเป็นการเรียนผ่านระบบออนไลน์หรือในห้องเรียน หรือเรียนผสมกันทั้ง 2 รูปแบบ ปัจจุบันมีผู้เข้าเรียนแบบปรับใบปริญญาบัตรกว่า 2,000 คน และมีนักศึกษาแบบรับประกาศนียบัตรกว่า 13,000 คน
Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA.	ได้มีการพัฒนาระบบการเก็บเครดิต “MicroMasters” ที่ผู้เรียนสามารถเรียนวิชาออนไลน์ผ่านทาง edX.org เมื่อสอบผ่านจะได้ใบรับรอง MicroMasters จาก MIT และสามารถสมัครเรียนหลักสูตรมหาบัณฑิตเพื่อเก็บเครดิตที่เหลือให้ครบตามที่หลักสูตรกำหนดไว้
Vellore Institute of Technology (VIT), India	ได้พัฒนาระบบการเก็บเครดิตการเรียนแบบยืดหยุ่น (Fully Flexible Credit System) โดยนักศึกษาสามารถเลือกลงทะเบียนวิชาตามความสนใจและตามความก้าวหน้าทางวิชาการของตนเอง
Case Western Reserve University, USA.	ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน เช่น วิธีการเรียนแบบ Flipped Classroom หรือห้องเรียนกลับด้าน ที่ให้นักศึกษาเรียนออนไลน์ล่วงหน้าแล้ว จึงมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในห้องเรียน

ที่มา: กรุงเทพธุรกิจ, www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647859

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากปัจจัยที่ทำให้จำนวนผู้เข้าศึกษาต่อจากระดับมหาวิทยาลัยลดลง ตลอดจนแนวทางที่สถาบันการศึกษาปรับตัวในช่วงที่ผ่านมา สามารถนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้

- **การกำหนดแนวทางการปรับตัวที่เป็นเอกภาพ** โดยการบริหารจัดการและบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา ทั้งในด้านบุคลากรและทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนฐานข้อมูลด้านการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นการยกระดับการผลิตนักศึกษาที่มีคุณภาพ การขยายงานวิชาการทั้งในด้านศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การบริการสังคม ตลอดจนการวิจัยเพื่อการพาณิชย์ที่จะช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
- **การนำแนวคิดด้านการตลาดมาใช้ในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา** โดยดึงอัตลักษณ์และความแข็งแกร่งทางวิชาการมาเป็นจุดขายในการขับเคลื่อนองค์กร โดยให้มีการจัดกลุ่มสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาสถาบันให้ตรงจุดที่ควรมุ่งเน้น เช่น มหาวิทยาลัยที่เน้นวิชาการ มหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัย หรือมหาวิทยาลัยที่เน้นตอบสนองชุมชน รวมถึงการบริหารต้นทุนของมหาวิทยาลัย อาทิ การลดต้นทุนในด้านที่มีใช้จุดแข็งของมหาวิทยาลัยโดยการยุบ/รวมสาขาที่มีใช้ความเชี่ยวชาญ/ไม่สามารถแข่งขันได้ของมหาวิทยาลัย

- **การทบทวน/ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน** โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นภาคปฏิบัติ (Work-based Education) ให้บัณฑิตมีทักษะพร้อมทำงานเมื่อจบการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรเพื่อดึงดูดนักเรียนต่างชาติเข้ามาขอรับปริญญาบัตรไทยที่ลดลง การเปิดกว้างสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนากลยุทธ์ระยะสั้น/หลักสูตรอาชีพ เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ต่างๆ (Re-skill) แก่คนทำงาน ผู้ว่างงาน และผู้สูงอายุ ตลอดจนการศึกษาต่อเนื่องที่อาศัยโอกาสจากการที่มีที่เรียนว่างในสถาบันอุดมศึกษาให้บุคคลภายนอกสามารถเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ หากผู้เรียนผ่านการทดสอบตามเกณฑ์สามารถโอนรายวิชาดังกล่าวเข้าสู่ระบบการศึกษาปกติของมหาวิทยาลัยได้ โดยเป็นการพัฒนา/การปรับปรุงหลักสูตรบนพื้นฐานความเชี่ยวชาญที่เป็นจุดเด่น (Core) ของแต่ละมหาวิทยาลัย เพื่อลดการซ้ำซ้อน หลักสูตรที่มีคุณภาพ และกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน
- **การนำนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนมาใช้ในมหาวิทยาลัย** อาทิ การจัดการศึกษารูปแบบใหม่ที่ให้นักศึกษาสามารถจัดองค์ประกอบของวิชาเรียนได้ (Customizing Education) โดยไม่ยึดติดกับคณะหรือการเรียนตามชั้นปี การพัฒนารายวิชาใหม่ๆ ที่ตอบโจทย์บริบทการเปลี่ยนแปลง เช่น วิชาแห่งความล้มเหลว (Negative Knowledge) ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้การเปิดโอกาสให้กับตนเองและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ไม่หวาดกลัวกับความล้มเหลว ตลอดจนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเรียนการสอนมากขึ้น
- **การส่งเสริมการวิจัยที่มุ่งเน้นสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่สามารถต่อยอดในเชิงพาณิชย์ได้** โดยส่งเสริมการให้มององค์ความรู้ควบคู่กับการทำวิจัยที่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้ รวมทั้งทบทวน/ปรับปรุงระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมเชิงพาณิชย์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาของรัฐ เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีความคล่องตัวในการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเชิงพาณิชย์ และสามารถเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจกับภาคเอกชนได้